

A photograph of two children jumping over a blue metal fence in a park. The child on the left is a girl with long blonde hair, wearing a yellow hoodie with 'STADIUM TOUR' and 'BIJBOUW' printed on it, and blue overalls. The child on the right is a girl with long dark hair, wearing a red long-sleeved shirt and blue jeans. They are both in mid-air, having just jumped over the fence. The background shows a brick building and green trees. A large orange circle is overlaid on the bottom left of the image, containing the title text. A green curved shape is at the bottom of the page.

Locatie in beeld.
Pedagogisch werkplan
IKC 't Holthuis
buitenschoolse opvang
(BSO)
2025

Inhoud:

Inleiding.

- Pedagogisch Kompas in het kort

Nuttige informatie: van dagindeling tot basisgroepen.

- Eigenheid van onze locatie
- Onze locatie
- Basisgroepen
- Beroepskracht-kindratio (BKR)
- Beroepskrachten in opleiding, stagiairs en vrijwilligers

Opvoeden doen we samen.

Met ouders

- Kennismaken en wennen
- De mentor
- Elkaar informeren
- Samenwerken voor de ontwikkeling van kinderen

Door groepsmanagement

- Gedifferentieerd werken
- Teamwerk
- Samen kinderen volgen
- Naar een volgende groep
- Signaleren van bijzonderheden
- Pedagogisch beleid en praktijk evalueren en borgen
- Pedagogische kwaliteit – onze focus voor het komende jaar

Met andere organisaties

- Samenwerken met het onderwijs
- Samenwerken met andere organisaties

In een rijke uitdagende omgeving.

- Verschillende soorten BSO's
- Indeling van de ruimte
- Inrichting van de hoeken en plekken
- Geordend materiaal
- Buitenruimte

Met ruimte voor initiatief.

- Vrij spel en uitnodigende activiteiten
- Eten en drinken
- De overgang van school naar BSO
- Vakantieopvang en opvang op schoolvrije dagen

Altijd in dialoog.

- Sensitieve responsiviteit
- Respect voor autonomie
- Structuur bieden en leidinggeven
- Praten en uitleggen
- Ontwikkeling stimuleren
- Begeleiden van onderlinge interacties

Overige pedagogische kwaliteitseisen.

- Activiteiten waarbij de basisgroep verlaten wordt
- Extra opvang afnemen
- Omgang met de basisgroep bij activiteiten in groepen groter dan 30 kinderen
- Inzet pedagogisch beleidsmedewerker/coach

Bijlage 1. De ontwikkelingsgebieden op een rij

Bijlage 2. Onze methodieken

Bijlage 3. Activiteiten domeinen

Bijlage 4. Overzicht formulieren pedagogisch werkplan

Bijlage 5. Begrippenlijst

Bijlage 6. Gebruikte literatuur

Locatie in beeld.

Pedagogisch werkplan van onze locatie voor buitenschoolse opvang (BSO)

Naam locatie: **IKC 't Holthuus BSO**
Adres locatie: Ot en Sienpad 3, 6852 EG Huissen
Op onze locatie is de leidinggevende: Moniek de Koning
Zij krijgt leiding van: Ingrid Smits

Waar in dit pedagogisch werkplan 'ouders' staat, kan ouder(s)/verzorger(s) worden gelezen. Waar 'zij' staat, kan 'hij' of 'die' worden gelezen.

Inleiding.

Dit pedagogisch werkplan is bestemd voor iedereen die benieuwd is naar onze locatie – van ouders en verzorgers tot medewerkers van de GGD. Voor onze eigen pedagogisch professionals is het een naslagwerk. Het pedagogisch werkplan beschrijft de sfeer op onze locatie én de manier waarop we voldoen aan de wettelijke pedagogische eisen.

Het pedagogisch werkplan *Locatie in beeld* ligt in het verlengde van het *Pedagogisch Kompas*, het pedagogisch beleid van Wij zijn JONG.

Pedagogisch Kompas in het kort

Kinderen zijn ontdekkers, onderzoekers, kunstenaars, kunstmakers, wetenschappers en handarbeiders – alles is in aanleg aanwezig. En elk kind is uniek. Geboren met een eigen aard, karakter, aanleg en talenten. Het is aan ons om die te zien, om ieder kind in beeld te hebben. Wij willen alle kinderen veel verschillende ervaringen bieden waardoor ze steeds een volgende stap kunnen zetten op hun ontwikkelpad. Elke dag weer.

We leren de kinderen kennen door goed naar ze te kijken en te luisteren. Voelt het kind zich goed (welbevinden)? En is de betrokkenheid hoog? Dat zijn de vragen die ertoe doen.

De antwoorden geven ons onmiddellijk feedback over onze inzet en de interactie met de kinderen. Doen we de goede dingen? We zien het direct: welbevinden en betrokkenheid zijn de graadmeters. Zowel voor een individueel kind als voor de groep.

Dagelijks stimuleren we het welbevinden en de betrokkenheid van de kinderen met vier pijlers:

- Opvoeden doen we samen
- In een rijke uitdagende omgeving
- Met ruimte voor initiatief
- Altijd in dialoog

In dit pedagogisch werkplan van de locatie lees je hoe we praktisch invulling geven aan de vier pijlers. In het pedagogisch beleid van Wij zijn JONG lees je meer over de visie erachter.

Nieuwsgierig naar ons complete pedagogisch beleid? Kijk op onze website.

Nuttige informatie: van dagindeling tot basisgroepen.

In dit hoofdstuk: een beschrijving van de locatie, de basisgroepen, de beroepskracht-kindratio en de inzet van beroepskrachten in opleiding.

Eigenheid van onze locatie

Onze locatie

IKC (Integraal Kind Centrum) 't Holthuis is dé plek waar begeleiders, kinderen en hun ouders iedere dag opnieuw vanuit een gezamenlijke verantwoordelijkheid zorgen voor een veilige en uitdagende speel-leeromgeving. Door onze open houding en het geven en ontvangen van feedback staan we SAMEN STERK op IKC 't Holthuis, een plek waar een kind zich zo optimaal mogelijk kan ontwikkelen.

Op 't Holthuis gaan we uit van de eigenheid van iedereen. Deze wordt gewaardeerd, gerespecteerd en gestimuleerd. In een uitdagende en warme omgeving wordt ieder kind uitgenodigd om op onderzoek uit te gaan en antwoord te vinden op zijn leer- en ontwikkelvragen. Hierbij wordt een groot beroep gedaan op het verantwoordelijkheidsgevoel en de zelfstandigheid van een kind, waarbij de begeleiders inspireren en stimuleren. Al ontdekkend wordt er gespeeld en geleerd en kunnen de kinderen vol vertrouwen de toekomst tegemoet gaan.

Wij willen bereiken dat kinderen:

Optimaal gebruik maken van hun verschillende competenties en talenten

IKC 't Holthuis laat zich inspireren door het gedachtegoed van Reggio Emilia, Human Dynamics, Emmi Pikler, Atelier in een Koffer en het Pedagogisch Kompas. Met name het bewust kijken naar en omgaan met de verschillende competenties en talenten spreekt ons uit deze benaderingen bijzonder aan. Human Dynamics geeft ons inzicht in onderliggende patronen die het menselijk gedrag aansturen. Een kind heeft oneindig veel mogelijkheden. Het kan leren met het hoofd, de handen en het gevoel; leren via de 100 talen van het kind. Begeleiders bieden materialen en technieken aan, waardoor de kinderen zich op allerlei manier kunnen uiten.

Voor een uitgebreide toelichting van de methodieken verwijzen we u door naar bijlage 2.

Initiatief nemen en een open onderzoekende houding hebben

Wat een kind zelf kan, mag een kind zelf doen. Wij doen een groot beroep op de zelfstandigheid van kinderen door kinderen de ruimte te geven om zoveel mogelijk zelf te proberen en in hun eigen tempo op ontdekking te gaan. Kinderen mogen tot een eigen oplossing komen, het mag misgaan en ze krijgen de ruimte om ergens op terug te komen. Vallen en opstaan – het hoort erbij. Op het IKC 't Holthuis creëren we veel ruimte voor eigen inbreng van de kinderen.

Hun kennis en vaardigheden (die in potentie aanwezig zijn) tot het gewenste niveau ontwikkelen

Kenmerkend hierbij is dat begeleiders het onderzoeks- en ontwikkelingsproces van kinderen observeren, analyseren en documenteren. Mocht een kind meer nodig hebben dan kijken we met elkaar hoe dit geboden kan worden. Om zich te kunnen ontwikkelen moet een kind zich competent voelen. Positief waarderen is hierbij van wezenlijk belang. De waardering kan uitgesproken worden (in woord of gebaar) door andere kinderen of door de begeleider.

Respect hebben voor de ander en dit laten zien in woord en daad

Welbevinden en betrokkenheid vormen samen de bril waardoor we kijken in iedere situatie waarin het verrijken van kind ontwikkeling ons doel is. Kijken door deze bril zegt niet alleen iets over het kind, maar geeft ons onmiddellijke feedback over de impact van onze aanpak. Wij respecteren de eigenheid van kinderen en willen laten merken dat we het fijn vinden dat het kind er is. Actief luisteren is een methode om erachter te komen wat een kind werkelijk denkt en voelt. We zijn oordeelvrij, verwoorden wat we zien en passen ons pedagogisch handelen hierop aan. We reageren op een positieve en ondersteunende manier zodat kinderen zich gehoord en gezien voelen.

Ook maken we binnen ons IKC vanaf 4 jaar gebruik van het omgekeerde stoplicht. Er zijn duidelijke omgangsregels en afspraken die in het hele IKC van toepassing zijn. Deze staan genoteerd in ons STOPlicht en hangen overal zichtbaar door de school.

Onze locatie

Openingstijden

Wij zijn 52 weken per jaar van maandag tot en met vrijdag geopend, ook tijdens schoolvakanties en studiedagen van 't Holthuis. Op schooldagen is er VSO van 07.30 uur tot 08.30 uur en BSO van 14.00 uur tot 18.30 uur. Tijdens schoolvakanties en studiedagen van 't Holthuis zijn we de hele dag open van 07.30 tot 18.30 uur. Op feestdagen zijn wij gesloten.

Dagindeling

Kinderen komen na een dag school naar de BSO, deze overgang is niet altijd gemakkelijk voor kinderen. Sommige kinderen willen na een dag stil zitten even uitrusten, andere kinderen hebben juist de behoefte aan rust om weer tot zichzelf te komen en anderen gaan gewoon door waar ze gebleven zijn. Wij geven kinderen de ruimte om aan deze behoeften te voldoen. Een middag op de BSO is vaak kort en kinderen willen dan van alles doen, we beperken daarom zoveel mogelijk de vaste momenten en waar kinderen lang op elkaar moeten wachten. Na het fruit eten is er een aanbod van gerichte activiteiten waar kinderen zich voor inschrijven via het Digikeuzebord.

Basisgroepen

Op onze locatie vangen we kinderen op in basisgroepen. We werken met vaste groepen kinderen en een vast team van pedagogisch professionals.

De basisgroepen kennen vaste (start) momenten en herkenbare rituelen en zoveel mogelijk bekende medewerkers die de kinderen kennen. Dat zorgt voor stabiliteit en een gevoel van sociale en emotionele veiligheid bij kinderen. Hoewel kinderen worden opgevangen in basisgroepen, kunnen de kinderen gebruik maken van verschillende ruimtes. Op deze manier creëren we een uitdagende omgeving voor kinderen met een diversiteit aan materialen, speelplekken en speelkameraden. Kinderen kunnen daarmee terecht bij alle aanwezige pedagogisch professionals.

Op 't Holthuis hebben we elke groep ingericht op basis van een eigen pijler, zoals te zien in de onderstaande tabel. Hierdoor kunnen we beter inspelen op de verschillende interesses, leeftijden en ontwikkelingsniveaus van de kinderen, wat hun autonomie en betrokkenheid bevordert. "Een kind heeft 100 talen", dat wil zeggen: een kind heeft oneindig veel mogelijkheden. Wij bieden een veelzijdig aanbod dat aansluit bij deze talenten. We geloven in verschillende vormen van intelligentie en geven ruimte voor de unieke talenten van ieder kind.

Op onze locatie hebben wij de volgende basisgroepen:

Naam groep	Leeftijd kinderen	Pijler	Maximaal aantal kinderen	Dagen geopend
VSO	4-12 jaar		22	Ma t/m vrij
Dassenburcht	4-7 jaar	Experimenteer en kook-atelier. Een plek om te rusten, lezen en klein bouwen aan de 'keukentafel'.	20	Ma t/m vrij
Berenbos	4-7 jaar	Beweeg-lokaal; toneel, dans, sport, spel en muziek.	20	Ma t/m vrij
Pinguïns	4-7 jaar	Atelier; creatief, kunst en werken met open eind materialen.	20	Ma t/m vrij
Pandabos	7-9 jaar	Bouw en techniek; hoog en groot bouwen, kleine huishoek en rollenspel.	22	Ma t/m vrij
Poemaberg	9-12 jaar	Jeugdhonk; 'regel het allemaal zelf' koken, techniek en spellentafel, verdieping voor 9+.	24	Ma t/m vrij

Tijdens het kennismakingsgesprek vertellen we ouders met welke groepen we werken en in welke groep hun kind zit. We vertellen ook uit welke leeftijd de groep is opgebouwd.

Samenstelling en werkwijze basisgroepen

De basisgroepen worden vormgegeven op basis van de (ontwikkel)behoeften van kinderen en de talenten en expertise van pedagogisch professionals. Op onze locatie hebben we bij de inzet van de groepsindeling de volgende overwegingen gemaakt:

- Wij plaatsen de oudste kinderen bewust bij elkaar waar wij gedurende het dagritme rekening kunnen blijven houden met hun behoefte aan autonomie en zelfstandigheid. Ook kunnen we de omgeving en activiteiten dan beter afstemmen op hun behoefte aan uitdaging.
- Bij de verdeling van de pedagogisch professionals over de basisgroepen streven wij ernaar om zoveel mogelijk bekende gezichten te koppelen aan vaste basisgroepen. Dit zorgt voor stabiliteit en herkenbaarheid voor kinderen. We houden daarbij een ratio aan van +/-10 tot 12 kinderen per professional.

In bepaalde situaties maken kinderen gebruik van één tweede basisgroep of een andere locatie. Afspraken hierover worden per kind met ouders afgestemd en schriftelijk vastgelegd. Deze afspraken worden jaarlijks geëvalueerd en, zo nodig, herzien. Wanneer en welke groepen samenwerken zie je in onderstaande tabellen.

Groep: Poemaberg werkt samen met Pandabos

	Openingstijden reguliere BSO	Openingstijden tijdens vakantie en studiedagen onderwijs
Woensdag	Van 14.00 tot 18.30	Van 7.30 tot 18.30
Vrijdag	Van 14.00 tot 18.30	Van 7.30 tot 18.30

Groep: Berenbos en Pinguïns werken samen met Dassenburcht

	Openingstijden reguliere BSO	Openingstijden tijdens vakantie en studiedagen onderwijs
Woensdag	Van 13.45 tot 18.30	Van 7.30 tot 18.30

Beroepskracht-kindratio (BKR)

Net als alle locaties van Wij zijn JONG werken wij volgens de BKR-rekentool van de Rijksoverheid. Daarmee berekenen we hoeveel pedagogisch professionals er minimaal aanwezig moeten zijn op een groep. Na de dagelijkse schooltijd en gedurende vrije middagen van de basisschool mag er maximaal een halfuur worden gewerkt met tenminste de helft van de pedagogisch professionals. Is de bso dagelijks tien uur of meer open, dan mag er per dag maximaal drie uur worden gewerkt met ten minste de helft van de pedagogisch professionals. In ons basisrooster staat hoe de inzet van pedagogisch professionals is geregeld voor elke groep apart.

Onze gangbare personeelsdiensten en pauzetijden tijdens schoolvakanties en studiedagen van de basisschool zien er als volgt uit:

Diensten	Pauzetijd tussen	Pauzeduur per professional
7.30 - 17.00 uur	13.00 - 15.15 uur	45 minuten
8.00 - 17.30 uur	13.00 - 15.15 uur	45 minuten
8.30 - 18.00 uur	13.00 - 15.15 uur	45 minuten
8.30 - 18.30 uur	13.00 - 15.15 uur	45 minuten
9.00 - 18.30 uur	13.00 - 15.15 uur	45 minuten

In de volgende situaties wordt afgeweken van de BKR:

Reguliere openingstijden BSO: (mogelijk) tussen 17.30 en 18.30.

Vakantie en studiedagen onderwijs: (mogelijk) tussen 7.30 uur en 8.30 uur en tijdens pauzes van pedagogisch professionals.

Hierbij gelden de volgende pedagogische afwegingen:

Er zijn minder kinderen aanwezig bij het openen en sluiten.

Het moment waarop gepauzeerd wordt hangt af van de situatie op de groep. Dit wordt weloverwogen, kijkende naar de kinderen besloten.

Op de volgende manieren blijven pedagogisch professionals aandacht besteden aan de behoeften van de kinderen:

Voorbereide omgeving waarin kinderen zich prettig en veilig voelen.

Gedifferentieerd werken met open-eind materiaal.

Dagelijks buiten zijn ook als het regent.

Herkenbare rituelen zoals, kring en tafelmomenten en activiteiten.

Gedurende de middag zijn we buiten en binnen en zorgen we voor een goede balans tussen actief spel en rustmomenten.

Duidelijke taakverdeling.

Beroepskrachten in opleiding, stagiairs en vrijwilligers

Naast onze professionals werken er regelmatig beroepskrachten in opleiding (BBL'ers), stagiairs en vrijwilligers op onze locatie. We hanteren het BBL- en stagebeleid en het vrijwilligersbeleid van Wij zijn JONG.

Beroepskrachten in opleiding (BBL'ers) en stagiairs.

Op onze locatie zijn vaak een of meer BBL'ers en stagiairs aanwezig die het vak van pedagogisch professional leren. Ze voeren verzorgings- en begeleidingstaken uit en assisteren bij activiteiten. Dat doen ze onder verantwoordelijkheid van de pedagogisch professionals. Die zijn altijd in de buurt. Naarmate de opleiding vordert, neemt de zelfstandigheid van de BBL'ers en stagiairs toe. Elke BBL'ers en stagiair heeft een interne stagebegeleider.

Anders gekwalificeerde beroepskrachten

Op onze locatie maken wij geen gebruik van anders gekwalificeerde beroepskrachten.

Opvoeden doen we samen.

De praktische invulling van de pijler 'Opvoeden doen we samen' heeft drie onderdelen: het contact met ouders, ons groepsmanagement, en de samenwerking met andere organisaties zoals basisscholen. Samen zetten we ons in voor de kinderen, zodat zij hun mogelijkheden en talenten optimaal kunnen ontwikkelen.

Opvoeden doen we samen – met ouders

In dit deel: kennismaken en wennen, de mentor, elkaar informeren en samenwerken voor de ontwikkeling van kinderen.

Kennismaken en wennen

In de eerste periode leggen we de basis van de vertrouwensrelatie tussen de ouders, het kind en de pedagogisch professionals. Het ene kind heeft meer moeite met nieuwe situaties of een nieuwe omgeving dan het andere. We besteden daarom bewust aandacht aan het wennen. Hoe eerder een kind zich veilig voelt bij ons (welbevinden), hoe sneller het betrokken kan spelen. Tijdens de kennismaking zoeken we met de ouders naar een manier van wennen die prettig is voor hun kind. In de wenperiode kijken we samen naar het welbevinden en we evalueren hoe het met hun kind gaat, zodat we eventueel iets kunnen aanpassen.

Hieronder lees je hoe we kinderen laten wennen aan de nieuwe groep:

Als kinderen voor het eerst naar de opvang gaan, op welke leeftijd dan ook, is het belangrijk dat ze vertrouwd raken met de nieuwe omgeving. Enkele weken voordat een kind start op de locatie neemt de begeleider van de groep contact op met de ouders om een afspraak te maken voor het intakegesprek en het eerste wenmoment. Tijdens het intakegesprek met de ouders wordt verteld wie de mentor van het kind is en worden er wenafspraken gemaakt. Een kind mag, mits de groepsgrootte van de stamgroep dit toelaat, kosteloos wennen voor de 1e opvangdag.

Overgang naar de volgende groep:

Wanneer kinderen overgaan naar de volgende groep worden ouders van tevoren hiervan op de hoogte gesteld. Doordat kinderen het gebouw kennen verloopt de overgang in de meeste gevallen heel natuurlijk. Vanzelfsprekend vindt er een overdracht plaats tussen de begeleiders van beide groepen, stelt de nieuwe groep zich actief voor richting ouders en kind, kan er een gesprek plaatsvinden met de nieuwe groep en vinden er indien nodig wenmomenten plaats. De wendagen worden altijd voorafgaand gecommuniceerd naar ouders.

De mentor

Ieder kind krijgt een mentor toegewezen. Dat is een van de pedagogisch professionals van de groep. De mentor is het eerste aanspreekpunt voor de ouders en voert ook het intakegesprek. Ze vertelt het kind en de ouders dan onder andere wat haar rol als mentor betekent. Allereerst volgt de mentor de ontwikkeling van het kind. Ze heeft aandacht voor het welbevinden en de betrokkenheid van het kind, en nodigt de ouders uit om daarover in gesprek te gaan. Verder streeft ze naar een soepele overgang tussen thuis, de opvang en het basisonderwijs. Als de mentor langere tijd afwezig is, zorgen we voor vervanging. De nieuwe mentor licht de ouders daarover in. Als we een mentor toewijzen, kiezen we er een die voldoende aanwezig is tegelijkertijd met het kind. We houden ook rekening met het aantal kinderen waarvan een pedagogisch professional al mentor is.

Elkaar informeren

We vertellen ouders waar ze belangrijke informatie kunnen vinden. Daarnaast laten we weten wat hun kind bij ons doet en hoe het gaat. Als ouders behoefte hebben aan een gesprek of een vraag willen stellen, dan maken we daar tijd voor. Wij informeren ouders, en ouders informeren ons. Want we horen graag hoe het thuis met het kind gaat. Dankzij die informatie kunnen we beter aansluiten bij (het gedrag van) het kind. Tijdens individuele contacten stemmen we goed af op alle verschillende ouders die onze locatie bezoeken. We benaderen ook regelmatig alle ouders tegelijk als we informatie willen delen.

Breng- en haalmoment

Het breng- en haalmoment is een laagdrempelige mogelijkheid om met ouders te praten en informatie uit te wisselen over de ontwikkeling van het kind. Er is ook gelegenheid voor kinderen om uit eigen initiatief te vertellen hoe ze de middag hebben beleefd. Tijdens de uitwisseling letten we op privacy: als er andere ouders of kinderen in de buurt zijn, bespreken we geen privé zaken van het kind of de ouders.

Gesprek met de mentor

Als de ouders of de mentor behoefte hebben aan een persoonlijk gesprek, dan maken wij daar graag een afspraak voor.

Samenwerken voor de ontwikkeling van kinderen

Opvoeden doen we samen met ouders. We sluiten aan op thuis, met een gezamenlijk doel: de ontwikkeling van kinderen verrijken.

Zo werken we samen en zoeken we aansluiting bij de thuissituatie:

- We betrekken ouders bij thema's, projecten, activiteiten/spelimpulsen.
- We praten met ouders bij het halen en letten erop dat we iedereen regelmatig zien en spreken.
- We laten ouders foto's en filmpjes zien.
- We laten ouders gemaakte schatten zien.
- We organiseren ouderbijeenkomsten, zoals het welbevindengesprek over de ontwikkeling van uw kind(eren)
- We versturen één keer per maand een IKC nieuwsbrief.
- We maken graag gebruik van helpende handen tijdens bijvoorbeeld het jaarfeest maar ook het inzetten van een expertise. Bijvoorbeeld een ouder die gitaar komt spelen.

Opvoeden doen we samen – door groepsmanagement.

In dit deel: gedifferentieerd werken, teamwerk, samen kinderen volgen, naar een volgende groep, signaleren van bijzonderheden, pedagogisch beleid evalueren en borgen, en pedagogische kwaliteit – onze focus voor het komende jaar.

Gedifferentieerd werken

Gedifferentieerd werken staat voor onderscheid maken en variëren. Want kinderen verschillen qua leeftijd, niveau, interesse en eigenheid. Er is ook een overeenkomst: ze zijn allemaal nieuwsgierig. Ze willen graag nieuwe dingen ontdekken en volgende stappen zetten. Door gedifferentieerd te werken, spelen we in op onderlinge verschillen en op de nieuwsgierigheid van ieder kind. In de praktijk betekent gedifferentieerd werken dat we aandacht hebben voor alle ontwikkelingsgebieden. Daar laten we onze aanpak op aansluiten. En we bieden variatie en keuze door de dag heen.

Aandacht voor alle ontwikkelingsgebieden (zie bijlage 1)

Met goed groepsmanagement zorgen we in het dagelijkse werk voor een gevarieerd aanbod. Dat aanbod sluit aan op alle ontwikkelingsgebieden, passend bij de vrije tijd van kinderen. We sluiten steeds aan bij waar de kinderen zijn qua leeftijd, ontwikkeling, interesse en eigenheid. Zo blijft hun betrokkenheid hoog.

Variatie en keuze

We bieden variatie en keuze in een rijke uitdagende omgeving (met gevarieerde hoeken en materialen), met ruimte voor initiatief (met afwisseling tussen vrij spel en activiteiten), en altijd in dialoog (met inzet van de pedagogische interactievaardigheden). In de volgende hoofdstukken lees je daar meer over.

Teamwerk

Een groep kinderen begeleiden vraagt om teamwerk. Wie doet welke taak en hoe verdelen we onze aandacht over de kinderen, binnen en buiten? Daar denken we samen over na. Regelmatig nemen we ruimte voor spelbeschikbaarheid: het rustig kijken naar het spel van kinderen of het meespelen met hun spel. Zo kijken de pedagogisch professionals dagelijks naar het welbevinden en de betrokkenheid van kinderen. Op grond daarvan verdelen ze hun aandacht en taken. In het teamoverleg maken ze daar afspraken over. Ze bekijken dan ook hoe de taak- en rolverdeling is verlopen en hoe ze de taken en rollen de komende periode gaan verdelen.

Samen kinderen volgen

Door bewust te kijken naar wat kinderen bezighoudt – Wat spelen ze? Hoe spelen ze? Hoe communiceren ze? Wat maken ze, en op welke manier? – leren we de kinderen beter kennen. We volgen hun ontwikkeling. Indien gewenst heeft de mentor met de ouders een gesprek over de ontwikkeling van hun kind. (zie 'Opvoeden doen we samen – met ouders').

Zo volgt onze locatie de kinderen in de BSO:

Wij werken met het kind volgsysteem Looqin. Looqin wordt ingevuld bij zorg of wanneer we meer gerichte informatie nodig hebben om een kind goed te kunnen volgen.

Naar een volgende groep

Gaat het kind naar een andere BSO of naar een andere groep, dan zorgen we voor een geleidelijke overgang. We spreken wenmomenten af en de mentor draagt het kind zorgvuldig over aan de collega's van de nieuwe groep. Heeft de nieuwe groep een ander LRK-nummer, dan vraagt de mentor toestemming aan de ouders om de informatie over te dragen. Is het LRK-nummer hetzelfde, dan hoeven de ouders alleen geïnformeerd te worden (afstemming). Vervolgens neemt de mentor contact op met de mentor van de nieuwe groep. Indien gewenst plannen de oude en nieuwe mentor een persoonlijk gesprek over het kind. Bij voorkeur is daar ook een van de ouders bij.

Signaleren van bijzonderheden

We observeren en volgen de ontwikkeling van kinderen. Bijzonderheden bespreken we altijd eerst met de ouders. Signaleren we bijzonderheden, dan gaan we te werk volgens de door Wij zijn JONG beschreven interne en externe zorgstructuur. Waar nodig schakelen we interne of externe experts in of verwijzen we ouders door naar passende instanties. Zij kunnen duiden wat er aan de hand is en geven advies over het vervolg. Uiteraard gebeurt dat altijd in nauw overleg met de ouders en na hun toestemming. Kortom: we blijven zorgvuldig in contact met de ouders en – na hun toestemming – ook met de externe instanties en de eventuele basisschool. In het team evalueren we de signalering.

Bij vragen over de ontwikkeling en het gedrag van kinderen kunnen we – in overleg en afstemming met de ouders – deze medewerkers of instanties raadplegen:

Pedagogisch coach, intern begeleider kinderopvang, zorgcoördinator KluppluZ, ambulante medewerker KluppluZ, gezinscoach van IKC 't Holthuis en de internbegeleider van IKC 't Holthuis.

Pedagogisch beleid en praktijk evalueren en borgen

Samen volgen we dagelijks **het welbevinden en de betrokkenheid** van kinderen in samenhang met hun ontwikkeling. Daarbij gebruiken we het kind volgsysteem. Zitten de kinderen goed in hun vel, zijn ze ontspannen en voelen ze zich veilig? Dan zit het goed met het welbevinden. Doen de kinderen tijdens het spelen en de activiteiten nieuwe ervaringen op? Zijn ze geboeid en gefascineerd door de activiteit? Zit er uitdaging in het spel of activiteit? Dan is ook de betrokkenheid hoog.

In *het Pedagogisch Kompas*, het pedagogisch beleid van Wij zijn JONG, staat uitvoerig beschreven hoe **welbevinden en betrokkenheid** voor ons de belangrijkste toetsstenen zijn om de ontwikkeling van kinderen te beoordelen. De mate van welbevinden en betrokkenheid daagt ons uit om de pedagogische kwaliteit voortdurend aandacht te geven. Daarbij nemen we steeds de vier pijlers onder de loop om onze aanpak te verbeteren:

Opvoeden doen we samen – Kunnen we onze samenwerking verbeteren? Met ouders, met elkaar en met andere organisaties?

In een rijke uitdagende omgeving – Hoe rijk en uitdagend is ons aanbod?

Met ruimte voor initiatief – Bieden we voldoende keuzevrijheid? Is het dagritme afgestemd op ruimte voor initiatieven van kinderen? Zijn onze activiteiten/spelimpulsen passend en verrijkend?

Altijd in dialoog – Weten we wat kinderen beweegt, wat kinderen bezighoudt en hoe we aansluiten bij hun behoeften en belevingswereld?

Aan welbevinden en betrokkenheid zien we hoe het gaat met een kind én met onze pedagogische kwaliteit. Jaarlijks monitoren en meten we die, zodat we zicht houden op wat we kunnen aanpakken. De jaarlijkse cyclus waarmee we onze pedagogische kwaliteit borgen bestaat uit deze fasen:

- De pedagogische praktijk evalueren.
- Vanuit die evaluatie pedagogische doelen bepalen.
- Werken aan de pedagogische doelen met acties die de vier pijlers versterken (via werkoverleg, coaching en/of scholing/training).
- Het effect van onze aanpak beoordelen door te kijken naar het welbevinden en de betrokkenheid van kinderen.

De pedagogische praktijk en beleid monitoren en evalueren we met de volgende instrumenten:

- Jaarlijks evalueren we onze pedagogische praktijk met de PIB (Pedagogische Praktijk in Beeld).
- Doorlopend gebruiken wij de vijfpuntsschalen van welbevinden en betrokkenheid om de dagelijkse pedagogische proces te volgen en onze pedagogische aanpak op af te stemmen.
- Observeren van de pedagogische kwaliteit in de praktijk door de teamleider en pedagogisch coach.

Tijdens teamvergaderingen, ontwikkelgesprekken en andere individuele gesprekken bespreken we de voortgang en toetsen we gemaakte afspraken over beleid, handelen en uitvoering ervan.

Pedagogische kwaliteit – onze focus voor het komende jaar

In 2025 legt onze locatie de focus op onderstaande pedagogische doelen, deze kunnen per team verschillen.

- Rijke uitdagende speel-leeromgeving en materiaalkeuze: de inrichting van de ruimtes en het spelmateriaal sluiten aan bij het dagelijks werken op de groep. We houden de ruimtes 'levend' en bieden uitdagend en gevarieerd spelmateriaal aan.
- Verdieping en borging van de beschreven methodieken (Atelier in een koffer, Human Dynamics, Emmi Pikler en het Pedagogisch Kompas).
- Optimaliseren en vereenvoudigen van het kind volgsysteem Looqin en de uitkomsten hiervan vertalen naar doelen voor het individuele kind en de groep.
- Emotionele veiligheid: we zorgen in samenspraak met de kinderen voor "gouden regels" en afspraken, deze zijn duidelijk zichtbaar op de locatie. Dit doen we aan de hand van de stoplicht methodiek.
- Beredeneerd aanbod: we bouwen verder aan ons gericht, rijk en uitdagend activiteitenaanbod voor kinderen in de verschillende leeftijdsgroepen. Daarbij houden we rekening met ruimte voor vrij en geleid spel, verdieping en uitdaging en het aan bod laten komen van de verschillende pijlers/de 100 talen.
- IKC-ontwikkeling: een samenwerkingsovereenkomst vorm en inhoud geven zodat verdere vervolgstappen voor IKC-ontwikkeling gezet kunnen gaan worden, vanuit draagvlak, urgentie en met financiële onderbouwing.
- Werken vanuit het jaarplan: we dragen gezamenlijk verantwoordelijkheid voor het behalen van de doelen door deelname aan een ontwikkelteam en samen te werken aan ontwikkeling.

Wij bereiken de doelen met scholing/training, coaching en teamoverleg.

Opvoeden doen we samen – met andere organisaties.

In dit deel: de doorgaande lijn met het onderwijs en samenwerken met andere organisaties.

Samenwerken met het onderwijs

Hieronder lees je met welke scholen voor basisonderwijs we samenwerken en de manier waarop we dat doen.

Naam basisschool	Samenwerking
IKC 't Holthuis	Met basisschool 't Holthuis vormen we samen IKC 't Holthuis. We werken zoveel mogelijk vanuit dezelfde methodieken en zijn bezig toe te werken naar eenduidige pedagogische en didactische visie d.m.v het uitwerken van de doorgaande lijnen.
De Vlinderboom (speciaal onderwijs)	We vangen enkele kinderen op die onderwijs krijgen op basisschool de Vlinderboom. Voor deze school vangen we geen aanvullende studiedagen op als deze niet hetzelfde zijn als bij 't Holthuis.
Dr. P.C.M. Bosschool	We vangen enkele kinderen op die onderwijs krijgen op de Dr. P.C.M. Bosschool. Voor deze school vangen we geen aanvullende studiedagen op als deze niet hetzelfde zijn als bij 't Holthuis.

Samenwerken met andere organisaties

Onze locatie werkt samen met:

- KluppluZ
- Centrum Jeugd en Gezin
- Logopedie
- Bibliotheek
- SWL (stichting welzijn Lingewaard)

In een rijke uitdagende omgeving.

In dit hoofdstuk: indeling van de ruimte, inrichting van de hoeken en plekken, geordend materiaal, buitenruimte.

Verskillende soorten BSO's

Alle BSO zijn anders. Sommige zijn zelfstandig, andere delen de ruimte met een peuterwerkgroep of een basisschool. Op iedere bso denken de pedagogisch professionals creatief na over de best mogelijke invulling van de rijke uitdagende omgeving. De belangrijkste uitgangspunten staan in de volgende alinea's.

De algemene indeling van onze BSO ziet er zo uit:

Op IKC 't Holthuis hebben wij de beschikking over verschillende ruimtes. Iedere basisgroep heeft een eigen plek in het gebouw en heeft de mogelijkheid om gebruik te maken van extra ruimtes zoals de hal en het schoolplein. Om het voor kinderen, begeleiders en ouders overzichtelijk te houden zijn niet alle ruimtes altijd in gebruik. Het gebruik van de verschillende ruimtes wordt gestuurd door de begeleiders, hangt af van de activiteiten en is in samenspraak met de kinderen.

Indeling van de ruimte

We streven naar een prettige, sfeervolle en rustige uitstraling. Aantrekkelijk en niet te prikkelend. De kleuren zijn bewust gebruikt. En de aankleding van de wanden sluit aan bij de leeftijd van de kinderen. Verder zorgen we voor een goed overzicht en houden we belangrijke looproutes vrij. Zo creëren we een plek waar kinderen, ouders en pedagogisch professionals zich prettig voelen.

De rijke uitdagende omgeving bevat hoeken/plekken die zijn ingericht voor een bepaald spel of activiteit. De plekken zijn afgebakend met bijvoorbeeld kasten, speelschermen, matten of tape. Dat zorgt voor rust en concentratie. Er is ruimte voor rustig en meer actief spel, voor individueel spel en voor kleine of grote groepsactiviteiten. Bij de indeling streven we naar specifieke ruimtes, hoeken of plekken met bijvoorbeeld de volgende functies: beeldende creativiteit (atelier), muziek, dans, drama (theater), ruimtelijk inzicht en techniek, natuurbeleving, gezelschapsspelen, media (computer, games), fantasie en rollenspelen, beweging, sport en spel. Daarmee sluiten we aan op de leeftijd van de kinderen. Ook de toiletruimtes bieden de mate van privacy en zelfstandigheid die bij de leeftijd past.

Inrichting van de hoeken en plekken

We zoeken, soms samen met de kinderen, naar gevarieerde materialen. Alle kinderen kunnen iets van hun niveau vinden en hebben voldoende keuze. Kinderen kunnen naast of met elkaar bezig zijn met voldoende materialen. Het materiaal wordt regelmatig aangevuld en afgewisseld. Verder zijn er in elke groep materialen en illustraties te vinden waarop verschillende culturen en rollen zichtbaar zijn. Daarnaast liggen er veilige echte materialen die passen bij de leeftijd – bijvoorbeeld een fototoestel – en open materiaal waar kinderen zelf betekenis aan kunnen geven zoals dozen, takken of lege melkpakken. Veilige echte en open materialen bieden extra kansen voor verdiepend spel.

Geordend materiaal

De materialen zijn overzichtelijk geplaatst en zo nodig gelabeld. Die ordening helpt onszelf, maar is ook belangrijk voor het spel of de activiteit van kinderen. Ze kunnen het materiaal vinden en gemakkelijk opbergen. Ook voor ouders kan het handig zijn om overzicht te hebben. Soms bewaren kinderen gemaakte spullen een tijdje, bijvoorbeeld om er de volgende keer mee verder te gaan of om iets tentoon te stellen. We streven ernaar ook daar een plek voor te reserveren.

Buitenruimte

We streven naar een uitnodigende buitenspeelplaats. Buiten hebben kinderen andere spelmogelijkheden en ze doen er belangrijke ervaringen op. Ook buiten is er een zichtbare verdeling van de ruimte. We streven naar een veilige, gevarieerde ondergrond die past bij het spel – bijvoorbeeld gras, steen, zand of een ondergrond met een klein niveauverschil. Ook zorgen we voor gevarieerde buitenmaterialen die gemakkelijk te vinden en op te ruimen zijn. Elke dag willen we graag buiten kunnen zijn.

Met ruimte voor initiatief.

In dit hoofdstuk: vrij spel en uitnodigende activiteiten, eten en drinken, de overgang van school naar BSO, vakantieopvang en opvang op schoolvrije dagen.

Vrij spel en uitnodigende activiteiten

De tijd op de BSO is ingedeeld in herkenbare periodes met vaste onderdelen. Maar het dagritme is ook flexibel: wat de kinderen doen, staat niet tot in detail vast. Na school hebben ze vooral de ruimte om vrij te spelen. Daarnaast bieden we kinderen gedurende de week gevarieerde en aantrekkelijke activiteiten. Bij het vrij spelen en de activiteiten letten we nadrukkelijk op de eigen initiatieven van kinderen.

Onze globale dagindeling ziet er als volgt uit:

VSO

07.30 – 08.30 uur.

De kinderen worden door de begeleider ontvangen. Eventuele bijzonderheden kunnen door ouders worden gemeld aan de begeleider. Daarna krijgen de kinderen de gelegenheid om (onder begeleiding) vrij te spelen en rustig aan de dag te beginnen. Samen met het kind draagt de begeleider zorg voor een goede overdracht aan de begeleider van de klas.

BSO

13.45 uur – 14.30 uur

We bereiden de dag voor en de kinderen komen uit school. Kinderen van 4 t/m 7 jaar worden in de klas opgehaald, de 7+ kinderen lopen zelf naar de BSO. Alle kinderen starten buiten, de kinderen van 4 t/m 7 jaar op het 4+ plein en de kinderen van 7 t/m 12 jaar op het 7+ plein. Op beide buitenplaatsen is één vaste aanmeldplaats waar een begeleider is die alle kinderen aanmeldt. De kinderen zijn ongeveer een half uur buiten, even de energie eruit, dit draagt bij aan een rustigere overgang van school naar de BSO.

14.30 – 15.15 uur

Er wordt fruit gegeten in de basisgroep en tijdens het fruit eten is er een korte check in. Vragen die centraal staan tijdens de check in: hoe is het met je? Hoe ben je uit school gekomen? Wat zijn de activiteiten vanmiddag en waar teken je je op in? Wat zijn de afspraken en regels? Wat is bijvoorbeeld groen gedrag als je buiten bent? En wat is groen gedrag in de chill hoek? Dit soort afspraken worden herhaald tijdens de eetmomenten.

14.45 – 15.00 uur

Kinderen schrijven zich in voor een activiteit via het Digikeuzebord. Op het Digikeuzebord worden de beschikbare activiteiten voor die middag weergegeven. Kinderen kiezen hieruit een activiteit en schrijven zich daarvoor in.

15.15 – 16.15 uur

De kinderen gaan naar de activiteit die ze hebben gekozen. Enkele voorbeelden van activiteiten zijn: creatief werken in het Atelier (met open eindmateriaal), koken, sport, spel, muziek, buiten of bewegingsactiviteiten.

16.00 – 16.15 uur

De kinderen ruimen het lokaal op waarin ze hebben gewerkt. Ze kijken goed om zich heen om te controleren of alles netjes is.

+16.30 uur

Iedereen is terug in de basisgroep. Tijd voor een korte check in onder het genot van een koekje en een verhaal of spelletje. Vragen die tijdens de check in centraal staan zijn: hoe loopt het? Waar heb je aan gewerkt? En wat wordt voor nu het plan? De begeleider deelt wat de mogelijkheden zijn bijvoorbeeld: buiten of aan tafel met strijkkralen.

16.30 – 18.30

Kleine (bijvoorbeeld bovengenoemde) activiteiten waarmee de dag in rust en overzichtelijk afgesloten wordt. Samen met de begeleiders zorgen de kinderen ervoor dat de groepen opgeruimd en uitnodigend achtergelaten worden. Kinderen worden opgehaald door hun ouders, of mogen, na overleg en duidelijke afspraken met zowel hun ouders als begeleiders, zelfstandig naar huis gaan. Ouders krijgen bij het ophalen een warme en persoonlijke overdracht over hun kind.

Om 17.55 uur gaan de kinderen die nog aanwezig zijn naar de groep van de begeleider die die dag tot 18.30 uur werkt.

Eten en drinken

Tijdens de BSO zijn er groepsmomenten waarop de kinderen samen eten en drinken. We zien de eetmomenten als een belangrijke sociale activiteit en vinden sfeer en een gezellige aankleding belangrijk. De pedagogisch professionals laten kinderen kennismaken met een gevarieerd aanbod aan smaken en texturen. We vinden het belangrijk dat kinderen meegenomen worden in het gehele proces van de productie van voeding. Daarom stimuleren we het ondernemen van activiteiten die gerelateerd zijn aan voeding, zoals zelf groente en fruit kweken, samen koken en daarvoor samen boodschappen doen. Samen koken is een mooie manier om kennis te maken met andere voedingsmiddelen, andere culturen en gevarieerde maaltijden. Benieuwd naar ons voedingsbeleid? Dit ligt ter inzage op onze locatie.

De overgang van school naar BSO

Elk kind beleeft de overgang van school naar BSO anders. Kinderen komen met verschillende behoeften binnen. De een wil graag even rust, de ander leeft zich graag even uit. Pedagogisch professionals hebben oog voor die verschillen en weten wanneer ze een kind met rust moeten laten of juist moeten uitnodigen tot spel.

Gedurende de middag zijn er ook overgangsmomenten van het ene naar het andere onderdeel, bijvoorbeeld tussen vrij spel en een geplande activiteit. Omdat overgangen prikkelrijk kunnen zijn, laten we die momenten soepel verlopen. We hebben gezamenlijke afspraken en gebruiken soms rituelen. Pedagogisch professionals stemmen onderling de overgangen goed af.

Vakantieopvang en opvang op schoolvrije dagen

Tijdens de vakantie of op schoolvrije dagen zijn kinderen langere dagen bij ons. We hebben dan een ander dagritme met afwisseling tussen vrij spel en uitnodigende activiteiten.

Onze dagindeling in de vakantie of tijdens een schoolvrije dag ziet er zo uit:

07.30 – 09.30 uur

De kinderen worden door de begeleider ontvangen. Eventuele bijzonderheden kunnen door ouders worden gemeld aan de begeleider. Daarna krijgen de kinderen de gelegenheid om (onder begeleiding) vrij te spelen en rustig aan de dag te beginnen.

09.30 – 10.15 uur

Tijd voor een tussendoortje (cracker) en een groepsmoment. Er is aandacht voor elkaar en focus op een korte check in. Vragen die centraal staan tijdens de check in: hoe is het met je? Wat zijn de activiteiten vandaag en waar teken je je op in? Wat zijn de afspraken en regels? Wat is bijvoorbeeld groen gedrag als je buiten bent? En wat is groen gedrag in de chill hoek? Dit soort afspraken worden herhaald tijdens de eetmomenten.

Kinderen schrijven zich in voor een activiteit via het Digikeuzebord. Op het Digikeuzebord worden de beschikbare activiteiten voor die dag weergegeven. Kinderen kiezen hieruit een activiteit en schrijven zich daarvoor in. In vakanties zijn er ook uitstapjes, zoals naar een speeltuin, een museum, de dierentuin of een andere bestemming. Deze uitstapjes worden van tevoren via het ouderportaal aangekondigd, zodat zowel kinderen als ouders goed geïnformeerd zijn

10.15 – 11.45 uur

De kinderen gaan naar de activiteit die ze hebben gekozen. Enkele voorbeelden van activiteiten zijn: creatief werken in het Atelier (met open eindmateriaal), koken, sport, spel, buiten of bewegingsactiviteiten.

De kinderen ruimen het lokaal op waarin ze hebben gewerkt. Ze kijken goed om zich heen om te controleren of alles netjes is.

11.45 – 12.45 uur

Er wordt gezamenlijk geluncht. Dit is een rustmoment voor de kinderen. Er wordt tijdens de lunch gekletst, de ochtend geëvalueerd en het middagprogramma wordt doorgenomen.

We vinden het belangrijk dat de lunch een positief moment is waarmee de ochtend wordt afgesloten en de middag wordt opgestart.

12.45 – 14.30 uur

Er is ruimte voor vrij spel, binnen of buiten. Daarbij wordt rekening gehouden met de behoeften van kinderen.

14.30 – 15.15 uur

Er wordt fruit gegeten en tijdens het fruit eten is er een korte check in. Vragen die centraal staan tijdens de check in: hoe is het met je? Wat zijn de activiteiten vanmiddag en waar teken je je op in?

Kinderen schrijven zich in voor een activiteit via het Digikeuzebord. Op het Digikeuzebord worden de beschikbare activiteiten voor die middag weergegeven. Kinderen kiezen hieruit een activiteit en schrijven zich daarvoor in.

15.15-16.30 uur

De kinderen gaan naar de activiteit die ze hebben gekozen. Enkele voorbeelden van activiteiten zijn: creatief werken in het Atelier (met open eindmateriaal), koken, sport, spel, buiten of bewegingsactiviteiten.

16.30 – 16.45

Tijd voor een korte check in onder het genot van een koekje en een verhaal of spelletje. Vragen die tijdens de check in centraal staan zijn: hoe loopt het? Waar heb je aan gewerkt? En wat wordt voor nu het plan? De begeleider deelt wat de mogelijkheden zijn bijvoorbeeld: buiten of aan tafel met strijkkralen.

16.45 – 18.30

Kleine (bijvoorbeeld bovengenoemde) activiteiten waarmee de dag in rust en overzichtelijk afgesloten wordt. Samen met de begeleiders zorgen de kinderen ervoor dat de groepen opgeruimd en uitnodigend achtergelaten worden. Kinderen worden opgehaald door hun ouders, of mogen, na overleg en duidelijke afspraken met zowel hun ouders als begeleiders, zelfstandig naar huis gaan. Ouders krijgen bij het ophalen een warme en persoonlijke overdracht over hun kind.

Om 17.55 uur gaan de kinderen die nog aanwezig zijn naar de groep van de begeleider die die dag tot 18.30 uur werkt.

Altijd in dialoog.

In dialoog zijn betekent dat er wederzijds contact is. Oftewel, vertaald naar de dagelijkse praktijk: dat er interactie is tussen pedagogisch professionals en kinderen – en tussen kinderen en volwassenen onderling. De pedagogische wetenschappen onderscheiden zes interactievaardigheden. Onze pedagogisch professionals zetten die vaardigheden dagelijks in, zodat kinderen zich veilig en op hun gemak voelen bij ons.

De zes interactievaardigheden:

- Sensitieve responsiviteit
- Respect voor autonomie
- Structuur bieden en leidinggeven
- Praten en uitleggen
- Ontwikkeling stimuleren
- Begeleiden van onderlinge interacties

Sensitieve responsiviteit

Sensitieve responsiviteit is reageren op wat kinderen willen, denken en voelen – door oog te hebben voor signalen, non-verbaal en verbaal, en door een kind aan te voelen. Het gaat over geborgenheid bieden, een vertrouwensrelatie aangaan en kinderen erbij laten horen in een positieve groepssfeer. Voorbeelden daarvan zijn luisteren, de aai over de bol, het oogcontact, de knipoog, interesse en nieuwsgierig zijn naar het kind. Ook gaat het bij sensitieve responsiviteit over aanmoedigen en bevestigen: kinderen de mogelijkheid geven om nieuwe dingen te ontdekken. Voorbeelden daarvan zijn belangstelling tonen, betrokken zijn bij wat het kind doet, steun bieden bij moeilijke momenten en enthousiasme van het kind delen.

Respect voor autonomie

Respect voor autonomie is kinderen de ruimte geven om zelfstandig te doen wat ze zelfstandig kunnen. Respect voor autonomie is ook: kinderen de kans geven vanuit eigen interesses bezig te zijn en keuzes te maken, zelf te experimenteren en ontdekkingen te doen. Als pedagogisch professionals lokken we ideeën en initiatieven uit, betrekken we kinderen bij het bepalen van regels en afspraken, en hebben we reële verwachtingen. Kinderen voelen het wanneer ze serieus worden genomen. Dan ontwikkelen ze eigenwaarde en kunnen ze zich betrokken voelen bij de groep, het spel en de activiteiten.

Structuur bieden en leidinggeven

Door structuur te bieden, orden je de wereld om kinderen heen. Alle kinderen hebben daar behoefte aan. Structuur geeft ze het houvast dat ze nodig hebben om zelfstandig aan de slag gaan. Voorbeelden daarvan zijn een overzichtelijke speelleeromgeving, een begrijpelijke dagindeling, een beperkt aantal consequente en duidelijke regels die uitgelegd worden aan kinderen, voorspelbaar en duidelijk gedrag van pedagogisch professionals. Structuur bieden en leidinggeven lijkt het tegenovergestelde van respect

voor autonomie, maar ze vullen elkaar aan als ze in evenwicht zijn. Voor elke (leeftijds)groep en voor elk kind ligt dat evenwicht weer anders.

Ongewenst gedrag ombuigen naar gewenst gedrag

Hoe gaan we om met ongewenst gedrag? Kinderen willen zich geaccepteerd voelen zoals ze zijn. Inclusief hun emoties en belevingen, ook op momenten dat ze boos, druk of naar binnen gekeerd zijn. We gaan ervanuit dat het kind met zijn gedrag een bedoeling heeft, ook al is dat gedrag niet altijd effectief of gewenst. Allereerst proberen we daarom de intentie van kinderen te begrijpen. Er zijn veel redenen voor ongewenst gedrag, bijvoorbeeld niet weten dat iets niet mag, van slag zijn door een gebeurtenis, meer uitdaging nodig hebben of temperamentvol zijn. Het gedrag kan ook bij de ontwikkelingsfase horen. Het doel van ombuigen van ongewenst naar gewenst gedrag is dat het kind met (zelf)vertrouwen weer verder kan met het sturen van zijn eigen gedrag. Kinderen voelen zich ook veiliger als ze weten dat er iemand aanwezig is die ingrijpt als het even niet gaat, die ondersteunt of juist begrenst. Iemand bij wie ze kunnen checken of wat ze doen ook kan.

Er zijn veel manieren waarop pedagogisch professionals kunnen reageren op ongewenst gedrag: een non-verbale reactie geven, een grapje maken, kinderen positief herinneren aan een regel, gedrag benoemen dat gewenst is, ik-boodschappen geven over het gedrag van het kind, en soms ook negatief gedrag negeren en positief gedrag juist belonen.

Vijf stappen bij conflictoplossing

Soms hebben kinderen conflicten. Wij zien die als leermomenten voor de (sociale) ontwikkeling. Kinderen leren hun gevoel en mening te laten horen en zien. Ze leren zichzelf en de ander beter te begrijpen en oplossingen te zoeken. Daardoor leren ze sociale en morele regels. Bij een conflict zetten pedagogisch professionals vijf stappen:

1. Bij een probleem of conflict stoppen we, snel maar rustig, het ontoelaatbare gedrag. We benoemen de emoties die kinderen laten zien en geven ze zo nodig een handreiking om hun emoties op een toelaatbare manier te uiten (stoom afblazen/ruimte voor ontlading zonder dat andere kinderen zich onveilig voelen).
2. We verzamelen informatie over wat er is gebeurd. Daarna checken we of we het goed hebben verwoord of begrepen.
3. We formuleren het probleem opnieuw en vragen naar compromisvoorstellen/oplossingen en kiezen er samen een uit.
4. We letten erop dat de gekozen oplossing naar tevredenheid van alle kinderen is, en we bedenken zo nodig samen hoe we die kunnen uitvoeren.
5. We ronden het gesprek af, blijven ondersteuning geven en kijken of de oplossing voor alle kinderen werkt.

Praten en uitleggen

Bij deze interactievaardigheid gaat het om hoe we aansluiten bij de leeftijd, het ontwikkelingsniveau en de behoefte van kinderen. We geven uitleg in een rustig tempo met een logische opbouw, zodat kinderen de uitleg goed begrijpen.

Praten en uitleggen gaat ook om overleg met de kinderen: op de bso mogen ze al veel meebepalen. We voeren allerlei gesprekken met de kinderen. Kleuters komen bij ons met hun waarom-vragen, feitelijke vragen of filosofische vragen. We genieten van de uitwisseling en van het samen zoeken naar antwoorden. Zesjarige kinderen vertellen al volop en geven hun mening. Oudere kinderen kunnen zich steeds beter concentreren op een onderwerp. Ook hanteren ze de gespreksregels vaak al goed. Ze gaan bijvoorbeeld goed om met beurtwisseling, luisteren, vertellen en focussen.

De onderlinge omgang is gebaseerd op plezier, aandacht, oprechte interesse, begrip, respect en duidelijkheid. We creëren een positieve communicatieve sfeer door regelmatige beurtwisselingen – zowel een-op-een als in groepssituaties. Soms bouwen we gesprekken uit om het denkvermogen van kinderen te prikkelen. In een groepssituatie proberen we iedereen te betrekken bij wat er gebeurt. We letten erop dat alle kinderen aan het woord kunnen komen. Nederlands is de voertaal, maar in sommige werksituaties kan een pedagogisch professional een andere taal gebruiken in het belang van het kind. Soms gebruiken we gebaren, mimiek of beeldmateriaal.

Ontwikkeling stimuleren

De interactievaardigheid 'Ontwikkeling stimuleren' zetten we in tijdens allerlei situaties en activiteiten. Bij de BSO zijn kinderen in hun vrije tijd. We bieden kinderen een ontspannen, veelzijdige en uitnodigende opvang. Ze ontwikkelen zich via muziek en toneel, beeldende expressie, boeken en films, techniek en ruimtelijk inzicht, de natuur, sport en bewegen, digitale ervaringen en soms ook huiswerk van school. Bij de BSO doen ze in alle ontwikkelingsgebieden ervaringen op, passend bij hun eigen tempo, interesses en mogelijkheden. Dat gaat op een ontspannen manier.

Kinderen zijn van zichzelf nieuwsgierige ontdekkers en onderzoekers, en wij begeleiden ze op hun ontdekkingstocht. We kennen de kinderen en hun interesses en mogelijkheden. Daardoor zien we in allerlei spelsituaties en activiteiten kansen voor begeleiding. Per situatie kiezen we wat we doen: intenties en plannen van kinderen verwoorden of helpen uitvoeren, samen nadenken over nieuwe materialen of nieuwe ideeën bij een vertrouwd spel, open vragen stellen, samen oplossingen zoeken, indrukken verwerken, kinderen bij elkaar betrekken, meespelen, om voorbeelden vragen, voorbeelden geven, instructie geven en nog veel meer. We helpen kinderen ook als ze iets nog niet helemaal alleen kunnen of durven. Kortom: we stimuleren de ontwikkeling op alle mogelijke manieren.

Begeleiden van onderlinge interacties

Met deze interactievaardigheid sluiten we het hoofdstuk af. Als pedagogisch professionals begeleiden we de onderlinge interacties van kinderen en het groepsproces. Dat doen we met begrip, respect, interesse en duidelijkheid. Kinderen leren volop van elkaar, ze vullen elkaar aan en ze hebben plezier in samenzijn en erbij horen. We zetten ons in voor een groepssfeer waarbij ieder kind zichzelf kan zijn en mee kan doen. We praten over diverse onderwerpen en we zijn nieuwsgierig naar verschillende ideeën en meningen. Verder creëren we gezamenlijkheid door bijvoorbeeld feestjes te vieren, rituelen uit te voeren, (groeps)herinneringen te koesteren met foto's en verhalen, vriendschappen te zien en te waarderen. Zelf laten we goed voorbeeldgedrag zien. Waar het kan, laten we kinderen meedenken en beslissen. Door kinderen vaak te laten werken in kleine groepen (bijvoorbeeld bij activiteiten, eten en drinken), geven we kinderen de kans om elkaar goed te leren kennen.

Overige pedagogische kwaliteitseisen.

In dit hoofdstuk: extra aspecten van het pedagogisch beleid, conform de eisen in de Wet Kinderopvang.

Activiteiten waarbij de basisgroep verlaten wordt

Bij de volgende (spel)activiteiten verlaten de kinderen de basisgroep:

De kinderen starten de dag of het dagdeel altijd in de basisgroep. Op woensdag en vrijdag zijn de twee basisgroepen samengevoegd tot één groep. Na de gezamenlijk start worden er verschillende keuzemogelijkheden geboden. Kinderen kunnen daarbij kiezen uit eigen spel, buitenspel, deelnemen aan een georganiseerde activiteit etc., daarbij verlaten ze de eigen basisgroep.

Als kinderen de basisgroep verlaten, dan is dat als volgt geregeld:

Er valt veel te kiezen en er zijn veel ruimten waarvan gebruik wordt gemaakt binnen ons IKC. Wij leren de kinderen ons te betrekken in hetgeen ze willen gaan doen.

Daarnaast is er altijd een begeleider aanwezig in de basisruimte, zijn er begeleiders die ambulante rondlopen en toezicht houden en er is een begeleider op het plein.

Extra opvang afnemen

Ouders hebben bij ons **wel** de mogelijkheid voor het afnemen van extra opvang.

Kinderen komen meestal op vaste dagen naar de BSO. Dat is belangrijk voor de stabiliteit van de groepen, het veilige en vertrouwde gevoel van de kinderen en daarmee de pedagogische kwaliteit. Soms kan het voorkomen dat ouders extra opvang nodig hebben. Aan extra opvang afnemen zijn spelregels verbonden. Ouders kunnen die regels vinden op de website.

Inzet pedagogisch beleidsmedewerker/coach

Volgens de Wet Kinderopvang moet er per locatie vijftig uur per jaar beschikbaar zijn voor pedagogisch beleid en tien uur per fte voor coaching. De pedagogisch beleidsuren zijn bestemd voor de totstandkoming en uitvoering van beleidsvoornemens (zie pedagogische kwaliteit, onze focus voor dit jaar). De coaching uren worden ingezet om pedagogisch professionals te coachen bij hun werkzaamheden.

Bovenstaande uren hebben we als volgt verdeeld, waarbij alle medewerkers (inclusief flexmedewerkers en invallers) minimaal eenmaal per jaar coaching ontvangen. De uren zijn vastgesteld op peildatum 1 januari.

Vormgeving pedagogische beleidsvoornemens	Vestigingsmanager: 50 uur.
Vormgeving coaching van medewerkers	Pedagogisch coach: 10 uur per fte.

Coaches verdelen hun uren over bijvoorbeeld werkoverleg, kind-besprekingen, inspiratiebijeenkomsten, samen formuleren van pedagogische doelen, evaluatie van pedagogische doelen en coaching on the job met teams. Coaches en managers streven gezamenlijk naar een zo efficiënt mogelijke inzet.

Bijlage 1.

De ontwikkelingsgebieden op een rij

Alle ontwikkelingsgebieden hangen met elkaar samen en zijn even belangrijk. Bij Wij zijn JONG willen we kinderen brede ervaringen op laten doen, zodat ze zich kunnen ontwikkelen tot creatieve denkers en doeners. Die ontwikkeling is voortdurend aan de gang. En alle stappen die de kinderen zetten, doen ertoe voor ons. Lees de voorbeelden per ontwikkelingsgebied en zie de kinderen groeien – van 0 tot en met 12 jaar en ouder.

De acht ontwikkelingsgebieden:

1. **De sociale en emotionele ontwikkeling.** Van goed in je vel zitten, je veilig voelen en welbevinden naar vertrouwen hebben in jezelf en anderen, samenzijn, samen spelen, belangstelling hebben voor elkaar, samen genieten, samen delen, keuzes maken, plannetjes maken en terugkijken, troosten en getroost worden, samen vieren, samen regels maken, afspraken nakomen, onenigheid oplossen, opkomen voor jezelf en de ander, je identiteit vormen door vergelijking, verantwoordelijkheid voor elkaar dragen, participeren, anderen accepteren en met anderen omgaan, competitie, genieten van elkaar, samenwerken, etc.
2. **De motorische ontwikkeling.** De grote en de kleine motoriek. Van het pakken van je voetje naar om kunnen draaien, kruipen, lopen, balanceren, de bal rollen, strepen zetten met de kwast, een autootje laten rijden, een trein vastmaken, lopen over een streep, fietsen, dansen, schrijven, fluiten, voetballen, turnen, bouwen met fijne materialen, etc.
3. **Taal en communicatie/taalvaardigheid.** Van horen, huilen, kijken en brabbelen, naar luisteren, praten, een gesprek voeren, rijmen, lezen, schrijven, gedichtjes maken, verhalen bedenken en informatie tot je nemen.
Taal is een middel om uit te drukken en met anderen te delen wat je ervaart, voelt, denkt of wilt. Taal omvat spraak, dus het beheersen van klanken. Bij passieve taal gaat het om het vlot verstaan van dialogen, opdrachten, liedjes, verhalen, toneelstukjes en filmpjes.
4. **Rekenprikkel.** Van 'daar pas ik wel tussen' naar meten van de hoogte, breedte en diepte. Van rekening houden met één eigenschap tegelijk naar rekening houden met meer eigenschappen. Van willekeurig tellen van de getallen 1, 2, 7, 5, 10 naar het uitrekenen van $4 \times 12 = 48$. Van drie blokken op elkaar zetten naar werken vanuit een bouwtekening tot er een kasteel staat. Van verschil voelen tussen zacht, hard, nat, droog, licht en zwaar naar onderscheid maken tussen kleuren, vormen, structuren, hoeveelheden, etc.
5. **Muzikale en beeldende expressie.** Van geluiden horen, muziek luisteren, beelden en bewegingen zien en maken naar zingen, dansen, tekenen, schilderen, kleien, kleuren, structuren zien, composities maken, etc.
6. **Morele ontwikkeling en begrijpen van de sociale wereld.** Van voelen dat we van je houden en dat je erbij hoort naar voelen en weten dat je wordt gewaardeerd, nadenken over wat wel en niet mag en waarom, nadenken over wat een 'goed' mens is, nadenken over de verschillen tussen mensen, respecteren van anderen, etc.
7. **Verstandelijke ontwikkeling/denkontwikkeling.** Van doen, ervaren en ontdekken naar steeds meer concrete kennis van de mens en de wereld om je heen, abstracte begrippen, filosofische wijsheden, begrijpen van de fysische wereld – van zandkorrel tot sterrenstelsel – en de levende natuur, begrijpen hoe voorwerpen zich gedragen in allerlei situaties en combinaties met elkaar (bijvoorbeeld het effect van water op papier), de effecten van handelingen op objecten kunnen

voorspellen (bijvoorbeeld hoe de bal gaat rollen), vertrouwd raken met allerlei technische en digitale middelen en toepassingen, etc.

8. **Zelfsturing en ondernemingszin.** Van willekeurig exploreren naar bewust voor je spel kiezen. Van weten wat je wilt naar initiatief nemen en stappen zetten om je doel te bereiken. Van met wilskracht iets oppakken, doelen stellen en keuzes maken naar scenario's voor acties verzinnen, afstand kunnen nemen en leren uit ervaring. Van leren omgaan met moeilijkheden en obstakels naar problemen oplossen.

Bijlage 2.

Methodieken

Atelier in een koffer

Als kinderen in hun nieuwsgierigheid gefaciliteerd worden, kunnen ze in een flow komen. Dat betekent dat ze volledig opgaan in wat ze maken of onderzoeken. Deze hoge concentratie heeft effect op hun persoonlijke groei en ontwikkeling van de hersenen.

Atelier in een koffer heeft haalbaarheid als doel zodat regelmatig creatief werken met kinderen een onderdeel van de dagelijkse praktijk wordt. De basis hiervan is begrijpen met je handen, werken met divers materiaal dat uitnodigt tot ontdekken en denkprocessen uitlokt. In een rijk creatief klimaat spelen volwassenen een belangrijke rol met kennis van materiaal of technieken én het op een gelijkwaardige manier aangeven van grenzen en structuur.

Gelijkwaardigheid betekent niet dat alles mag en dat het kind het bepaalt, maar dat je het kind recht geeft op een eigen mening of idee.

Door zelf te ontdekken en oplossingen te vinden leren kinderen het meest. In plaats van een vastgelegde route van A naar B, gaat het bij een creatief proces juist om het vinden van verschillende routes (van A via T naar K) waarbij je verrast kan worden door nieuwe vondsten, maar soms ook op een doodlopend spoor kan zitten.

Atelier in een koffer is ontdekken, verkennen en onderzoeken het is vrijblijvend met een heleboel mogelijkheden. Hierbij kijken we naar het proces en niet naar het resultaat.

Human Dynamics

Human Dynamics (HD) is een gedachtegoed afkomstig uit Amerika, ontwikkeld door Sandra Seagal en David Horne. HD gaat om inzicht in fundamentele kenmerken en behoeften. Wat heeft een mens nodig om zich te ontwikkelen? HD gaat over inzicht in de onderliggende patronen die het menselijke gedrag aansturen. Die patronen worden aangestuurd door drie principes: mentaal, emotioneel en fysiek. We beschikken allemaal over deze principes, maar iedereen heeft een eigen combinatievorm en dat maakt ons tot wie we zijn!

Op IKC 't Holthuis is iedere begeleider opgeleid om het gedachtegoed van HD in de dagelijkse praktijk te benutten. Het gedachtegoed van HD geeft ons de mogelijkheid om met een open blik, zonder waardeoordeel, naar verschillen te kunnen kijken en deze verschillen te waarderen.

Binnen het IKC zien we HD terug in de manier waarop we elkaar aanspreken, naar elkaar luisteren, elkaar vragen stellen en feedback geven. Maar ook in de inrichting van ons gebouw. Zo zijn er stilteplekken binnen en buiten, zijn er plekken waar je goed samen kan werken, waar je kan onderzoeken en ontdekken. Het ene kind is tijdens zijn spel vooral onderzoekend bezig in z'n eentje, de ander wil graag brainstormen en sparren in een groepje. De één wil graag samen met anderen actief een spel spelen op het plein, de ander geniet van dit samenspel op een afstandje. De ene leerling heeft het 's morgens nodig om even met de begeleider te kletsen voordat de dag goed kan beginnen, de andere leerling loopt het liefste ongezien de klas binnen en wil even alleen aan zijn tafel in een boek duiken... Deze verschillen leren zien en waarderen geeft ons nog meer kansen om onze kinderen beter te begrijpen en te begeleiden binnen hun eigen mogelijkheden.

STOPlicht

Aan de hand van het 'stoplicht' leren we kinderen hoe je gewenst met elkaar omgaat en hoe je de ander aanspreekt. Het stoplicht hangt door de hele school en vertelt welke gedragsverwachtingen en daarbij horende omgangsregels er binnen onze school gelden. We gaan altijd uit van een positieve houding en richten ons voornamelijk op gewenst (groen) gedrag: dingen die goed gaan en een compliment verdienen. We leren kinderen vaardigheden zodat zij gewenst gedrag onder de knie krijgen en onacceptabel (rood) gedrag vermijden. Zo leren kinderen reflecteren op hun eigen gedrag, zowel in de klas als daarbuiten.

Bijlage 3.

Activiteiten domeinen

Binnen Wij Zijn JONG werken we met verschillende domeinen om ervoor te zorgen dat er een gevarieerd en afwisselen activiteiten aanbod is. Een kind ontwikkelt zich op diverse gebieden. Door het gebruik van verschillende domeinen kunnen wij activiteiten aanbieden die alle ontwikkelgebieden van kinderen aanraken. Hierdoor kunnen wij de ontwikkeling van kinderen optimaal stimuleren. Dit doen we samen, in een rijke en uitdagende omgeving, met ruimte voor eigen initiatief en altijd in dialoog. Daarnaast verhogen activiteiten de betrokkenheid en het welbevinden van kinderen. Om een gevarieerd keuze-aanbod te organiseren voor kinderen, maken we gebruik van zes domeinen.

Beleef

Buitenspelen is voor kinderen een kans om de omgeving te verkennen en avonturen te beleven. Het kind kan zijn fysieke grenzen testen, zich uiten, zijn zelfvertrouwen opbouwen en in de natuur spelen. Als kinderen buiten zijn, hebben ze meer ruimte en vrijheid voor grotere bewegingen zoals rennen, springen en gooien. Dergelijke lichamelijke activiteiten zijn goed voor de gezondheid, conditie en lichamelijke ontwikkeling van kinderen.

Beweeg

Voldoende bewegen is essentieel voor een gezond leven. Plezier beleven aan bewegen is het allerbelangrijkste voor het jonge kind. We proberen dit zo laagdrempelig mogelijk aan te bieden in ons dagelijkse programma. Regelmatig bewegen is namelijk belangrijk voor de gezondheid en goede ontwikkeling van kinderen.

Ontmoet

Wie ben jij? Wat kan ik van jou leren? Wij stimuleren kinderen om anderen te ontmoeten. Zich met hen te verbinden, krachten te bundelen; binnen en buiten hun groep. Want door andere mensen te ontmoeten en samen te vieren, ontdek je beter wie je zelf bent en wat jouw plekje op de wereld is. Zo kun je in de toekomst met zelfvertrouwen de keuzes maken die horen bij het leven.

Click

De ontwikkeling op het digitale vlak gaat enorm snel en overal kom je in aanraking met media. Door samen digitale spellen te spelen, ontwikkelen kinderen hun sociale en communicatievaardigheden. Ze leren samenwerken, kritisch denken en problemen oplossen.

Experimenteer

Spelenderwijs ontdekken kinderen hun technische vaardigheden. We stimuleren en moedigen de onderzoekende en ontwerpende houding van kinderen aan. Kinderen gaan zo creatief denken en innoveren, vernieuwende oplossingen verzinnen, kansen zien en originele ideeën bedenken.

Maak

Kunst, theater en muziek zijn creatieve uitdrukkingen van ervaringen, emoties en andere kwaliteiten. Via dit domein laten we kinderen kennismaken met deze verschillende disciplines. Dit draagt bij aan de ontwikkeling van creativiteit en expressie bij kinderen.

Bijlage 4.

Overzicht formulieren pedagogisch werkplan

De ingevulde formulieren uit deze bijlage zijn een integraal onderdeel van dit pedagogisch werkplan. Het opvragen van deze formulieren gaat via de locatieverantwoordelijke.

- Formulier overzicht professionals in opleiding, stagiairs en vrijwilligers
- Formulier Mentorschap (of digitaal via Konnect)
- Formulier beschrijving rollen pedagogisch beleidsadviseur, beleidsmedewerker en pedagogisch coach
- Formulier overzicht jaarlijkse coaching en opleiding
- Formulier adviesaanvraag OC pedagogisch werkplan

Bijlage 5.

Begrippenlijst

BSO

Buitenschoolse opvang. Zowel de voorschoolse opvang als de naschoolse opvang.

LRK-nummer

Unieke registratienummer voor iedere kinderopvanglocatie. Dit nummer is opgenomen in het Landelijke Register Kinderopvang.

Beroepskracht-kindratio (BKR)

De verhouding tussen het aantal beroepskrachten en het aantal kinderen in de groep.

Bijlage 6.

Gebruikte literatuur

Boonstra, M. & IJ. Jepma (2016). *Lerenderwijs. Samenwerken aan pedagogische kwaliteit in de kinderopvang*, Springer Media B.V.

Fukkink, R., redactie (2017). *Pedagogisch curriculum voor het jonge kind in de kinderopvang*. BKK. Bohn Stafleu van Loghum, Houten.

GGD GHOR Nederland & Nederlands Jeugdinstituut (NJI), *Veldinstrument observatie pedagogische praktijk kindercentra en peuterspeelzalen december, 2014* Utrecht.

Hoex, J., (2010). *Een solide basis voor positief jeugdbeleid*. Nederlands Jeugdinstituut.

ISSA, VBJK, Mutant (2016) *Europees kader voor kwaliteit (*Nederlandse samenvatting)* - European Quality Framework ECEC/ EQF.

Keulen, van, A., Leseman, P., Wanningen, K. & Kool, C. (2015). *Kwaliteitskader voor educatie van het jonge kind*. Nuvoorlater.nl

Keulen, A. van & E. Singer (2012), *Samen verschillend. Pedagogisch kader diversiteit in kindercentra 0-13 jaar*. Reed Business, Amsterdam.

Laevers, F., Silkens, K., & Declercq, B. (2020). *Ervaringsgericht werken in de voorschoolse kinderopvang*. Lannoo.

Laevers, F., Buyse, E., Daems, M. Declercq, B. (2016). *Welbevinden en Betrokkenheid als toetsstenen voor kwaliteit in de kinderopvang* (Uitgave kennisdossier kinderopvang BKK). Utrecht: BKK.

Landelijk Pedagogenplatform Kindercentra (2017). *Bouwstenen voor een pedagogisch kwaliteitskader Kinderopvang*.

Leseman, P., Veen, A. redactie (2016). *Ontwikkeling van kinderen en relatie met kwaliteit voorschoolse instellingen. Resultaten uit het pre-COOL cohortonderzoek*. Kohnstamm Instituut.

Nederlands Consortium Kinderopvang Onderzoek. (2009). *De NCKO-kwaliteitsmonitor*. SWP.

Nederlands Consortium Kinderopvang Onderzoek. (2012). *De kwaliteitsmonitor BSO*. SWP Amsterdam.

Riksen -Walraven, M. (2000). *Tijd voor kwaliteit in de kinderopvang*. Vossiuspers AUP, Amsterdam.

Schreuder, L., M. Boogaard, R. Fukkink & J. Hoex (2011), *Pedagogisch kader kindercentra 4-13 jaar*. Reed Business, Amsterdam.

Singer, E., & De Haan, D. (2021)). *Speels, liefdevol en vakkundig*. SWP.

Singer, E. & L. Kleerekoper (2009), *Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar*. Elsevier gezondheidszorg, Maarssen.

Singer, E., Van Keulen, A., Saiz, A. B., & Roetman, A. (2012). *Samen verschillend*. Reed Business Education.

Strik, A., Schoemaker, J., (2018) *Interactievaardigheden. Een kindvolgende benadering*. Bon Stafleu van Loghum, Houten.

